

»Nisam uvjeren da osjećaš bit vukovarske žrtve i da imaš sluha za hrvatski Vukovar, kad ga svojedobno nisi imao — za hrvatski jezik«
Snimio: Matija KOKOVIĆ

PISMO ŽIVOJINU PAVLOVIĆU

VUKOVAR

Vukovar je simbol, vječni simbol Hrvatske i najmanje je važno što je za Srbe, trenutno, atrakcija. Vukovar — Hiroshima. Dovode, kažu, turiste da vide njegovu utrobu, pepeo Vukovara. Nemoj snimati taj film. Uistinu, nemoj ga snimati. Ako si počeo — prekini, a ako nisi počeo — još bolje

Onomad mi reče Boris Dežulović da si me pozdravio, a jutros vidjeh u »Profilu« (podlisku »Nedjeljne Dalmacije«) tekst Živorada Tomića ZA ŠAKU DINARA, u kojemu Tomić, »Profilov« savjetnik za slikopisnu djelatnost, tvrdi da je čuo (ne znam od koga) da si počeo snimati film o Vukovaru.

Posljednji put smo razgovarali ispred kavana »Grgeč«, u ljeto 1962. Od tada ja nisam dolazio u Beograd, ti nisi u Split, a rijetko smo odlazili i u Pulu. Bilo je, dakle, nemoguće da se sretnemo. Pročitao sam tvoj komentar o mojoj »filmskoj isključivosti« koja me je, navodno, upropastila i tvoja razmišljanja o jeziku, u časopisu »Književnost« (br. 11, 1982.) što mi ga je iz Zagreba poslao naš negdašnji kolega Ranko Kursar.

Prisjećaš se (u »Književnosti«) svojega mladenaštva i čudne epizode kada si, po zadatku, vodio grupu pionira iz Šapca na ljetovanje. Kažeš u jednom ulomku ... da je jedne večeri na rivi, jedan tršavi mladić nešto dobacivao na hrvatskom DIJALEKTU, a ti si šutio ne razumjevši ga ... i da je u parku, u središtu Jelse, kuharica iz odmarališta neprekidno govorila o Bračanima i njihovom izgovoru. Po njoj je taj izgovor bio najsmješniji na svijetu, a ti si opet šutio, jer ti je i bračko i hrvatsko NARJEČJE bilo jednako nerazumljivo.

Meni je tada bilo doista bizar no da Živojin Pavlović, ugledni srpski književnik i filmski redatelj, može napisati, što bi rekao Krleža — takve magarečine o NARJEČJU I DIJALEKTU.

Mnogo kasnije, u splitskoj »Omladinskoj Iskri«, 12. listopada 1988. u prvom Pismu sinovcu Brane Crnčevića citirao sam dijelove tvoje ispovijedi, uz napomenu da ja osobno nikada ne bih mogao izjednačiti tako različite pojmove kao što su, recimo, valjevski i srpski.

MOJ rat

Govorilo se, u to doba, da se »Iskra« prodaje i u Beogradu. Možda su ti došli do ruku svi moji »odgovori« Brani Crnčeviću na njegove članke (tj. savjete izmišljenom sinovcu) u »Dugi«. Ako jesu, tada znaš da sam ih konačno s parafrazom jednog od tvojih filmskih naslova, a ako nisu — ponovit ću, doslovno. U posljednjem, sedmom pismu, u završnom poglavlju DOVIDENJA stajalo je: »Dovidjenja u ovom (kakvom-takvom) ili u sljedećem miru, sinovac. I da znaš: moguće rastrojstvo, ludilo, rat (a sve je za očekivati ako se ne dohvatimo puta) nije naše (moje i tvoje) rastrojstvo, ludilo, rat ...

Da budem iskren, predviđao sam »ratne čarke« s obzirom na Miloševićev i Čosićev »program«. Znao sam da će »pasti krv« na nekoj od meda, u nekom predgrađu, no držao sam da će sukobi ubrzo prestati i da neću imati ni vremena, ni razloga to doživjeti kao

SVOJ rat. Također, mislio sam da mladi ljudi (poput »sinovca« Brane Crnčevića) neće u izljevima mržnje sudjelovati. Sve u svemu, želio sam tom liku, iz Crnčevićeve »Crne sveske«, poručiti da ne slijedi upute »zaraženih« i da ćemo se kad-tad sresti i razgovarati. Pogriješio sam.

Nije se moglo ni sanjati, a najmanje u pitomom kraljiku, uz obale Jadrana, da će gomila povampirenih ljudskih spodoba granatirati (raketirati) zvonike crkava, crkvene lađe, bolnice, zabavišta, škole, autobusne postaje, doista se nije moglo ni sanjati da će uniformirane i one druge — bradate životinje s posebnim »nadaćućem« mrcvariti stare i nemoćne, klati djecu. Tako je ovaj rat, za razliku od drugoga svjetskog, koji sam djelimično upamtio, postao MOJ. Bolest mi, istinabog, nije dopustila ići u rovove, što sam, na vlastito iznenađenje, želio. Napisa sam nekoliko prosvjeda, snimio jedan tužni, kratkometražni film. Moj grad (Split) mimoišli su užasni zločini mrzitelja civilizacije, ali crne ruže su ipak izrasle iz mojih grudi, crne ruže — VUKOVAR, OSIJEK, MOSTAR, ŠKABARNA, SARAJEVO, DUBROVNIK, DRNIŠ.

»Bojao si se montaže«

Jesi li, možda, upoznao Vjekoslava Nakića, genijalnog autora eksperimentalnih filmova, koji već dugo živi u Beogradu sa ženom i dvoje djece. Lanjske godine, Nakićeva majka, njegova sestra Zlata, njezin suprug i njihova mala kći pobjegli su, noću, iz Drniša, a Nakićev otac je ostao. Nije mu se napuštao vlastiti dom. Odavno se nisam čuo s Nakićem. Ne znam što je s njegovim ocem, ali znam da je Drniš još uvijek okupiran i da iz grupe staraca svako malo odvedu nekog u kazamate, u Knin.

Što da ti kažem, Žiko? Volio bih da posjetiš Nakića

(stanuje u Hadži Ruvimovoj na broju 2) i da ga pitaš za savjet. Vjerujem da će ti reći ono što bi trebao reći — da pustiš na miru Vukovar.

Na kraju krajeva, ti nikada nisi bio vrsni montažer (bojao si se montaže) i sigurno ti nije namjera isplesti vukovarsku »čipku« od dokumentarnoga »prediva«, a kao što reče jedan moj prijatelj, svećenik (dr. Marin Barišić): »Barem 50 godina treba proći, da bi se, u povodu Vukovara, režirale (konstruirale) scene, izmišljali likovi i slično.«

Vukovar je simbol, vječni simbol Hrvatske i najmanje je važno što je za Srbe, trenutno, atrakcija. Vukovar — Hiroshima. Dovode, kažu, turiste (ne znam odakle) da vide njegovu utrobu, pepeo Vukovara. Nemoj snimati taj film. Uistinu, nemoj ga snimati.

Ako si počeo — prekini, a ako nisi počeo — još bolje.

Nakon »Zadaha tela«, »Budenja pacova«, »Pesme« i »Zasede«, što će ti film o Vukovaru. Uvjeran sam da nemaš nikakvih posebnih pobuda za nj. Ništa ti, siguran sam, ne znači što je blizu Vukovara Tovarnik, i što se u Tovarniku rodio Matos.

Vidiš, Žiko. Ako držiš da je Vukovar bio (i da jest) srpski, tada nisi u pravu i ja bih ti savjetovao, ne u ime neke imaginarne istine, nego u ime zbilje, da odustaneš, a ako pak znaš da je Vukovar hrvatski (kad zna Mića Danajlić što ne bi i ti), pa hoćeš da mu se odužiš, za sve ono što su mu drugi Srbi uradili, tada bih te molio — predomisli se. Nisam uvjeren da osjećaš bit vukovarske žrtve i da imaš sluha za hrvatski Vukovar, kad svojedobno nisi imao — za hrvatski jezik.

Osim toga, posve je jasno da film o Vukovaru mora isijavati BOL, a u tvojim dosadašnjim filmovima nema baš mnogo boli.

Pozdravi Snežanu.

Valjda ćemo se jednom vidjeti.

Ivan MARTINAC
U Splitu, 20. srpnja 1992.